

Záchranný výzkum před stavbou přeložky silnice I/10 v úseku Turnov - Vesecko

V zimě roku 2005 informoval naše archeologické pracoviště zástupce společnosti Ředitelství silnic a dálnic ČR, pobočky v Liberci o plánované stavbě silnice I/10 v úseku Turnov, Vesecko – Hrubý Rohozec. Stavba o délce cca 2 km měla protnout území, na kterém již byly pozitivně prokázány stopy starší lidské aktivity, které spadají do oblasti zájmu archeologie. Proto jsme se na celou akci důkladně připravili. Opakovaně jsme v prostoru budoucího záboru prováděli terénní prospekci (sběry), snažili jsme se podle geomorfologie terénu vytypovat potenciální archeologické lokality a několikrát jsme daný úsek snímkovali z letadla. Tyto „přípravné práce“ přinesly své ovoce. Nad Odolenovickým potokem, východně od výrobních hal Ontexu, jsme našli typickou sídlištní polohu, kde letecké snímky díky půdním příznakům prokázaly velké koncentrace drobných zahloubených objektů. Jediné co nás mátló bylo, že jsme v celé ploše potenciální lokality nenalezli jediný keramický zlomek pravěkého či raně středověkého stáří, jediný kovový předmět, jediný kamenný nástroj. Nalezené zlomky keramiky pocházely až z období vrcholného středověku a raného novověku. Jejich původ je čistě prozaický – na soudobá pole, která se zde ve středověku a novověku nacházela, bylo rozbité kuchyňské nádobí transportováno spolu s chlévskou mrvou.

Počátkem dubna 2005 jsme přistoupili k první etapě záchranného archeologického výzkumu – v úseku 0,5 – 1 km, v prostoru, který se z našeho pohledu zdál být „nejatraktivnějším“, jsme nechali provést zjišťovací sondáž autobagrem UDS s rovnou lžící – tzv. pravítkem. V této sondě o délce přes 500 m a šířce 2 m jsme našli 378 zahloubených objektů – kúlových a sloupových jamek a sídlištních jam. Nález tohoto typu objektů jsme předpokládali, ostatně šlo o tradiční sídelní polohu. Co jsme však neočekávali, byl charakter a vzhled výplní těchto objektů. Na „běžném“ pravěkém sídlišti se vyskytují různé druhy zahloubených objektů od kúlových a sloupových jam až například po polozemnice a výrobní objekty. Výplně těchto jam, které jsou zpravidla tmavě hnědé až černé barvy, obsahují někdy větší jindy menší koncentrace zlomků keramiky, mazanice, případně kostí a dalších artefaktů a ekofaktů. Zahloubené objekty v Daliměřicích však neobsahovaly žádné artefakty a navíc jejich výplň byla světle šedé až bílé barvy. Zpočátku jsme z toho měli více než zamotanou hlavu – řešili jsme problém, zda vůbec zkoumáme pozůstatky sídliště, zda nejde o nějaký přírodní jev (zazeměné vývraty stromů, kořenový systém atd.). Proto jsme pro vyřešení tohoto problému použili tzv. šuplíkovou metodu: zahloubený objekt se na povrchu začiští škrabkou, jeho půdorys se zakreslí do plánu v měřítku 1:10 nebo 1:20, rozdělí se řezem na 2 poloviny, kde jedna zvolená se za pomoci rýče v úplnosti vybere a odhalí se tak průřez objektu. Díky této metodě jsme zjistili, že jde skutečně o pozůstatky staršího, nejspíše pravěkého sídliště. Řezy kúlovými a sloupovými jamami byly nezpochybnitelné a dokonce jsme mohli sledovat doklady různých tesařských technik – symetrické či asymetrické otesání kúľů, dvojhroté kúľy atd. U větších sídlištních jam jsme našli zvrstvení výplní, které svědčilo o jejich složitějším způsobu zaplnění. Jeden problém jsme si vyřešili, řada dalších otázek bohužel vyvstala: sídliště v Daliměřicích je, ale jak staré? Je jedno nebo více fázové? Jak dlouho a v kterých obdobích pravěku či raného středověku zde lidé žili? Co bylo příčinou zániku osídlení? Proč se nedochovaly žádné movité archeologické nálezy a proč mají výplně šedobílou barvu?

Vzhledem k pokročilému času bylo nutné zahájit již vlastní skrývku nadloží. Opět byla použita osvědčená mechanizace s „pravítkem“. Šikovní bagrista dokáže odebírat ornici a podorniční vrstvy po centimetrech a nedochází tak k poškození nálezové situace. V celém záboru pro budoucí stavbu v úseku 0,5 – 1 km bylo odkryto a prozkoumáno 2 355 zahloubených objektů, z nichž 90 % tvořily pozůstatky po nadzemních konstrukcích staveb – kúľové a sloupové jámy. Z tohoto počtu bylo zřejmé, že nemohlo jít o krátkodobé osídlení, nýbrž že v řešeném prostoru došlo v minulosti k opakovanému sídlení. Čímž byla celá nálezová situace ještě více znepréhledněna. Tak jsme podle přísloví „tounocí se i stébla chytá“ začali vymýšlet, co s tím. Odebrali jsme z výplně každé zahloubené jámy vzorky na

propavení ve snaze získat zuhelnatělé zbytky rostlin a dřevin. Vzorčky jsme ukládali do velkých černých plastových pytlů a zakrátko to na lokalitě vypadalo jako po válečném konfliktu... Vzorčků bylo odebráno přes 30 m³. Po rozplavení tohoto obrovského objemu výplní na plavící lince byl získán paleobotanický materiál z pouhých 16 objektů. Šlo výhradně o uhlíky jedle, jak nám následně ukázala jejich analýza v paleoekologické laboratoři Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Žádné rostlinné makrozbytky z doby existence či zániku daliměřických sídlišť se nedochovaly. Použili jsme tyto uhlíky pro radiokarbonové datování a získali jsme alespoň 4 absolutní data, která nám rámcově určila přibližný chronologický rozsah osídlení (2350-2190 př.n.l. - závěr pozdní doby kamenné; 380 – 550 n.l. - mladší doba římská - stěhování národů; 760-900 n.l., 890-1020 n.l. – raný středověk). Bohužel žádné z radiokarbonových dat nebylo potvrzeno jediným movitým archeologickým nálezem - artefaktem. To s největší pravděpodobností souviselo s agresivním kyselým podložím, který nejenom z výplní odebral vápník a uhlík, ale také způsobil destrukci keramiky a mazanice. Dokonce kameny, které se nacházely ve výplni objektů, měly zcela zkorodovaný povrch. Bylo tedy jasné, že máme co do činění s novým druhem nemovitých archeologických pramenů.

Další postup již spočíval v pokusu o rekonstrukci soudobé zástavby na sídlišti, resp. na sídlišťích. Pro tuto analýzu jsme museli využít služeb počítačových odborníků, kteří se pokusili o prostorové analýzy geodetického plánu archeologického výzkumu. Problém bohužel vyvstal s rozsahem lokality – nešlo o plošně ucelenou nálezovou situaci, nýbrž o cca 30 m široký a přes 500 m dlouhý řez sídelní aktivitou. Zástavba tak byla rekonstruována v pouhém zlomku.

Přes všechny zmíněné problémy se nám podařilo alespoň rámcově určit a datovat tento zcela nový typ archeologických nemovitých pramenů. Bylo zřejmé, že pro výzkum takovéto archeologické lokality bude nutné vymyslet metodický postup, který napomůže k rozpoznání a interpretaci nálezové situace. A bylo dále zřejmé, že při takovémto výzkumu bude nutná spolupráce s řadou přírodovědců – s geologem, pedologem, paleobotanikem, geochemikem a dalšími specialisty. Ostatně tuto spolupráci a nový metodický postup jsme si vyzkoušeli o rok později v souvislosti se záchranným archeologickým výzkumem před stavbou Logistického centra pro Ontex CR.s.r.o.